

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามแนววิถีพุทธ*

GUIDELINES FOR LEARNING MANAGEMENT ON THE SOCIAL STUDIES, RELIGION AND CULTURES IN BUDDHIST METHODS

พระมหาเอกชัย วิสุทโธ (โคตรสุนทร)

Phramaha Aekachai Visutho (Kotsunton)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand.

E-mail: Aekachai.kot@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันสังคมโลกเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้สอนจำเป็นต้องรู้ให้เท่าทันกระบวนการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไป ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ตั้งจุดมุ่งหมายสำหรับผู้เรียนไว้ คือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากนี้ ยังต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามแนววิถีพุทธ จึงมีส่วนความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะและปลูกฝังผู้เรียนให้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพัฒนาคุณธรรมที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวทางที่มีความสำคัญต่อการจัด

*Received: 10 November 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 6 December 2021

กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการเรียนการสอน, กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, วิถีพุทธ

Abstract

Today, the world society has entered the 21st century that resulting in rapid changes. Instructors need to be aware of the changing management process. According to the Core Curriculum of Basic Education BE 2551, the objectives for learners are being morality, being ethics and desirable values, being self-worth, having discipline and practice in the principles of Buddhism or their religion, living in the philosophy of sufficiency economy, having acknowledge and ability to communicate, thinking, problem solving, using technology and having life skills, having good physical and mental health, having healthy habits, being patriotic, having a conscience of being a Thai citizen and a citizen of the world, adhering to the way of life and the constitutional monarchy, having awareness of preserving Thai culture and wisdom environmental conservation and development, having a public mind that aims to benefit and create good things in society, and living together in society happily. In addition, learners must develop to be good, intelligent, happy, and have potential for further education and career. Therefore, the teaching and learning management of the social studies religion and culture in Buddhist methods, it plays an important role in the development of competence and instilling in learners to develop a good quality of life, coexist peacefully, a learning management process was created that was able to keep pace with changes in society. by developing a variety of innovations to apply in organizing the learning process. Then organize the learning process in a creative way and learners centered which are important for organizing the learning process to achieve results for learners and be able to change behavior in a society that changes learning society in the globalization era.

Keywords: Guidelines for Learning Management, Social Studies Religion and Cultures, Buddhist Methods

บทนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอน ให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมาก เพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิดดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายุวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2516 ว่า พุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุกปีทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เขาแน่ใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่หรูหรา ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มี คือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตน ตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่ไหน ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็ก็นั่งสอนได้ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้น ก็จะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่งสอนหรือบอกว่ายังเด็กเกินไป แล้วก็น่ารัก ปลอดภัย ตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุน้อย (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2543) เป็นเหตุให้ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์พร้อม คือ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข มีการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มุ่งให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างมีเหตุผล และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (พระดิฐวัฒน์ อภิวัตตมณเฑียร (ทิพคุณ) และคณะ, 2562)

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้วงการการศึกษาในประเทศไทย จำเป็นต้องตอบสนองต่อความท้าทายที่ต้องเผชิญอยู่นี้ เราต้องการรูปแบบการทำงานที่สามารถพัฒนากรอบความคิด เพื่อการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อที่สามารถจัดการศึกษาตอบสนองต่อความต้องการที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งเยาวชนไทยกำลังเผชิญอยู่ ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้

เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น วิจารย์ พานิช ได้กล่าวว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอดชีวิต (วิจารย์ พานิช, 2555)

ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องศึกษาหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดและประเมินผล อย่างถ่องแท้ชัดเจน และเมื่อ สังคมเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ก็ยังต้องปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปรอบด้าน ผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนอยู่ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง จะต้องรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยมีทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็น ปัญหาเหล่านี้คือปัญหาการเข้าถึงที่ส่งผลต่อประเทศชาติมาหลายยุคหลายสมัย แต่ก็ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาในด้านที่ดีขึ้นแต่อย่างใด หน้าซ้ำผู้ที่ได้รับปัญหาโดยตรงที่สุด คือ เยาวชนไทยที่จะต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ยังเป็นปัญหาเหล่านี้อยู่ทุกปี และปลายทางของพวกเขาก็คือ ความล้มเหลวอย่างที่ไม่น่าเกิดขึ้นในประเทศที่ขึ้นชื่อว่ากำลังพัฒนา ทั้ง ๆ ที่จริงแล้วนั้น เยาวชนและพ่อแม่ผู้ปกครองต่างคาดหวังว่า การศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตของเด็กและเยาวชน ทำயที่สุดแล้ว ก็ต้องกลับมาดูว่า เมื่อเราเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างนี้แล้ว เรายังจะเลือกส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบ การศึกษาไทย หรือเลือกที่จะจัดการศึกษาด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพแทน (พระดิฐวัฒน์ อภิวัตตมณโหม (ทิพคุณ) และคณะ, 2562) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธจะปลูกฝังคนในสังคมไทยให้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิด กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพัฒนานวัตกรรมที่หลากหลายมา ประยุกต์ใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนววิถีพุทธ เป็นแนวทางรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิด ผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง สังคมการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และได้ จัดสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการและ ความแตกต่างของบุคคล โดยเลือกสาระการเรียนรู้จาก 8 กลุ่มสาระ มาจัดทำเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ของสาระการเรียนรู้หรือรายวิชานั้น ๆ

หลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประสบความสำเร็จตามแนวทางและ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ และเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเอง อย่างเต็มศักยภาพ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ ที่เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็น ไทย ควบคู่กับความเป็นสากล
 2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
 3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ให้ สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
 4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ทั้งในด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการ เรียนรู้
 5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุม ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)
- จากหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สรุปได้ว่า เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นความเป็นเอกภาพของชาติ เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ให้ได้รับการศึกษา อย่างเสมอภาคและจัดการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีโครงสร้างของหลักสูตรที่ยืดหยุ่นครอบคลุมทุก

กลุ่มเป้าหมาย ตอบสนองการกระจายอำนาจ โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5) มีจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สรุปได้ว่าหลักสูตรได้มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก และมีจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

พุทธศาสนากับการศึกษา

การศึกษาทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาในทุกด้าน คือทำให้เกิดความเจริญ ความดีงาม และความถูกต้องหรืออาจเรียกได้ว่าการศึกษทำให้มนุษย์มีความเจริญงอกงามในด้านความคิด ความรู้ ความชำนาญ อารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ การศึกษาถือได้ว่าเป็นมนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีการพัฒนา

ทุกด้าน (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2542) มนุษย์ที่สมบูรณ์ย่อมมีการพัฒนาทุกด้าน เช่น ด้านกำลังกาย คือ ให้อวัยวะแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกำลังใจคือเป็นผู้มีความหวัง มีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านกำลังความคิด คือ มีสติปัญญาสามารถคิดแก้ปัญหาและนำตนเองไปสู่ความดีงามได้ ด้านจริยธรรม คือ มีศาสนามีคุณธรรมประจำใจ มีปรัชญาในการดำรงชีวิต มีจรรยาในการทำงานด้านสังคม คือ มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อย่างราบรื่นทำประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น โดยสรุปคือมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องมีการพัฒนาทั้งกาย จิต และสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบกันเป็นชีวิตและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์นั่นเอง การพัฒนาที่เป็นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น เน้นกายอย่างเดียวก็ดี เน้นจิตด้านเดียวก็ดี หรือเน้นสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวก็ดี ย่อมไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนา ย่อมส่งผลถึงการพัฒนาสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา จะต้องกำหนดอย่างชัดเจนในแต่ละระดับ อย่างเช่นระดับปฐมวัย ความมุ่งหมายคือเตรียมเด็กให้พร้อมในทุกด้านอย่างเต็มศักยภาพ จัดบรรยากาศให้เด็กได้คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมด้วยการเล่น อยู่ร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกัน ฝึกความคล่องแคล่วในการใช้มือ แขน ขา และส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้ถูกต้อง เรียกได้ว่าต้องพัฒนาให้ครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเด็กปฐมวัยได้มีความพร้อมในการเรียนในระดับขั้นพื้นฐานต่อไป

รากฐานปรัชญาการศึกษาของสังคมไทยคือหลักพุทธธรรม ศาสนาพุทธอยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน จึงเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมประเพณีไทย ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สอนเรื่องเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ เกิดจากเหตุ ผลที่ตามมาก็มาจากเหตุดังกล่าว พุทธศาสนาดอบคำถามของชีวิตมนุษย์ คือ การรวมกันของขั้นห้า ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ชีวิตมนุษย์มีลักษณะตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกขัง ความไม่เป็นสุขและอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ชีวิตมนุษย์เป็นไปเนื่องจากสาเหตุที่เกี่ยวข้องเนื่องเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท และกฎแห่งกรรม มนุษย์ควรดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลางตามหลักพุทธศาสนาคือมรรคมีองค์ 8 และสรุปด้วยกฎแห่งความจริงของชีวิตที่เรียกว่า อริยสัจสี่ คือ ทุกข์ เป็นปัญหาที่ทุกชีวิตมีสมุทัย สาเหตุของปัญหา นิโรธ สภาพที่หมดปัญหา และมรรค เป็นวิธีการแก้ปัญหา จุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือ นิพพาน มนุษย์จะต้องมีการศึกษา คือ ปฏิบัติเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกว่า ไตรสิกขา เมื่อมนุษย์มีศีลแล้ว สมาธิก็จะมี และปัญญาก็จะเกิด การศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์และสังคมที่มนุษย์อยู่ พระธรรมปิฎกมองว่าการศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ การศึกษามีความมุ่งหมาย 2 ส่วน ส่วนแรกถือว่าการศึกษาที่แท้จริงนั้น มีความมุ่งหมายสูงสุดคือ อุดมคติ ที่จะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรือเป็น “พุทธ” ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการ คือ มีปัญญา มีจริยธรรม และมีความสุข ประกอบอาชีพได้ด้วยลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ต่างเชื่อมโยงประสานกลมกลืนกันเป็นองค์รวมที่เป็น

ความสมบูรณ์ของชีวิตหรือจุดหมายของชีวิต แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้หยุดโตเติบโตโดยลำพัง มนุษย์ยังเป็นองค์ประกอบของระบบองค์รวมใหญ่ซึ่งรวม 3 ระบบเข้าด้วยกันคือ มนุษย์ ธรรมชาติหรือนิเวศวิทยา และสังคม ดังนั้น มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว เข้าถึงความจริงแท้ของธรรมชาติอย่างแท้จริง จะเกิดปัญญามองเห็นถึงระบบความสัมพันธ์ทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาตินี้แล้ว ดำเนินชีวิตที่นอกจากจะไม่เบียดเบียนตนเองและทำลายผู้อื่น ทำลายธรรมชาติแล้ว ยังสามารถพัฒนาต่อไปถึงขั้นที่จะใช้ปัญญาความรู้นั้นไปปรับปรุงความสัมพันธ์ในระบบองค์รวมใหญ่ ให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่ทุกฝ่าย การศึกษาในส่วนแรกนี้ยังจัดว่าเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ เนื่องจากเข้าถึงความจริงแท้ของธรรมชาติ (ธรรม) จึงไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่สามารถนำมาแก้ปัญหาของยุคสมัยได้ การศึกษาที่สมบูรณ์นี้จะพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์มีชีวิตถูกต้องดีงาม หรือเป็นการศึกษาที่สร้างคนให้เป็น “บัณฑิต” ซึ่งหมายถึงผู้มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา (ดรรารัตน์ อุทัยพยัคฆ์เส, 2548)

จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนากับการศึกษาจะมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเนื่องแน่น เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจให้สะอาด ผ่องใส บริสุทธิ์ ส่วนการศึกษาพัฒนาวิชาการ วิชาชีพ ที่มุ่งเน้นแต่การนำไปสู่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในสังคม ฉะนั้น พุทธศาสนาสร้างคุณธรรม จริยธรรม ส่วนการศึกษาสร้างวิชาการและวิชาชีพ 2 อย่างนี้ต้องอยู่ควบคู่กันไป

การจัดการกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความสำคัญต่างกันไป และเป็นส่วนสำคัญที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งผู้สอนจะต้องเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการตัดสินใจ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนตลอด 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำวิทยาการจากแขนงวิชาต่าง ๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์

จริยธรรม ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญาและศาสนากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ออกแบบมา เพื่อส่งเสริมศักยภาพการเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความจำเป็นและความสะดวกในการจัดสาระการเรียนรู้ และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วยสาระ ดังนี้

1. สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษามาตรฐานความประพฤติของพลเมืองและการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมที่ว่าด้วยหลักความประพฤติของคนดีและอุดมคติ ตามแนวคิดตามความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ

2. สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นขอบข่ายสาระหลักที่มีแนวความคิดรวบยอดเกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ โดยศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ศึกษาสถาบันทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม มุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อระบบการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศไทยในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศึกษาการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทย และหลักกฎหมายที่สำคัญ องค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรม ด้วยความคิดรวบยอดเหล่านี้ ทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งให้ความเข้าใจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีความต้องการและความจำเป็นที่ไม่จำกัด ในขณะที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และโบราณคดี ที่มุ่งให้เข้าใจว่าวิวัฒนาการการดำเนินชีวิตของมนุษยชาตินั้นมีการสั่งสมตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่อง และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การศึกษาเรื่องราวในอดีต ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่ามนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในขณะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร เหตุการณ์และการกระทำ

ในอดีต มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในเวลาต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์และทางเลือก ในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ที่มุ่งจะให้ความเข้าใจเรื่องมิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลก ความสัมพันธ์กันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนานอกจากมีหลักธรรมอันประเสริฐ เพื่อการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีที่สอนที่หลากหลาย เน้นให้เรียนรู้ได้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง เรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้แบบพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อการลดความเห็นแก่ตัวหรือตัวกูของกู และเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงานในวิถีชีวิต มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำหรือการสร้างความเป็นชุมชน สังคมในอุดมคติทางพุทธศาสนา คือชุมชนเรียนรู้ที่พึ่งตนเองได้ การเรียนรู้ต้องเรียนรู้การสร้างความเป็นชุมชน หรือรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเสมอ (ประเวศ วะสี, 2546) ในการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ จะต้องฝึกการมีความเอื้ออาทรต่อกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ฝึกการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเล่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือการใด ๆ อันเป็นเรื่องของวิถีชีวิตร่วมกัน ตลอดไปจนถึงการฝึกการแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การเรียนรู้แบบพุทธเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแพร่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ เพื่อให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้เรียนรู้แนวการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 4 ประการดังนี้

1. สันถัสสนา ในการอบรมสั่งสอนธรรมะของพระองค์จะชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง
2. สมหาทนา พระองค์จะอธิบายให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นความจริง
3. สมุตเตชนา พระองค์จะใช้วิธีปลุกเร้าใจให้ผู้ฟังคิดค้น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นให้ประสบความสำเร็จ
4. สัมปหังสนา ในการบรรยายธรรมะ พระองค์จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (วารวิทย์ วศินสรากร, 2545)

ด้วยเหตุนี้ ในการสอนธรรมะทุกครั้ง พระองค์จึงใช้วิธียกตัวอย่างเป็นเรื่องจริงบ้าง นิทานบ้างเล่าประกอบเสมอซึ่งเรียกกันว่า ชาดก บ้าง เห็นได้ชัดเจนในพระไตรปิฎกฉบับเถรวาท เมื่อพระองค์สอนครั้งใด การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้โดยธรรมชาติ

การเผยแพร่พระธรรมของพระพุทธเจ้านั้น สามารถเอาชนะความขัดแย้งและความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งมีการแบ่งชั้นวรรณะ มีความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์มีอยู่อย่างมั่นคง ทรงเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคลและชุมชน ประกอบกับพระองค์ทรงมีพุทธลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธา การสอนของพระองค์เป็นการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองด้วยเหตุผลแล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปได้อย่างกว้างขวาง วิธีสอนพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธศาสตร์ จากการวิเคราะห์ผลการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง ผลการสอนจะออกมาในรูปแบบที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยเนื้อหา สาระ ปฏิภาณและความคิดที่ทันสมัยให้แก่ผู้ฟัง (ประสาร ทองภักดี, 2526) จะเห็นได้ว่า พระธรรมที่ทรงรู้แจ้งด้วยพระองค์เองนั้น เป็นแก่นสารมีสาระอันลึกซึ้ง แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเทศนาสั่งสอนคนทุกวรรณะ คนนอกศาสนา ให้หันมาเลื่อมใสเข้าใจและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนา พุทธวิธีสอนจึงเป็นเรื่องที่ครูปัจจุบันควรสนใจศึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์, 2513) เพื่อนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนต่อไป เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลง มักมีผู้สรรเสริญพระธรรมเทศนาเสมอว่า “แจ่มแจ้งจริง พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในมือให้คนที่มีจักษุได้เห็นรูป (วคิน อินทสระ, 2534) การสอนธรรมะในพระพุทธศาสนา ควรยกย่องให้พระพุทธเจ้าเป็นบรมครู หมายถึงครูที่ยอดเยี่ยมที่สุด พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนที่หลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียน และในการสอนแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยแบ่งบุคคลออกเป็น 4 จำพวก เปรียบเทียบกับบัว 4 เหล่า คือ

1. อุคฆฏิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมได้พลัน เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่เหนือน้ำ พอถูกแสงอาทิตย์ก็บาน
2. วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมได้ต่อเมื่อท่านได้อธิบาย เปรียบเทียบดอกบัวปริ่มน้ำอันจะบานในวันรุ่งขึ้น
3. โนยยะ ผู้พอจะแนะนำสั่งสอนอยู่บ่อย ๆ จึงรู้ตามได้ เปรียบเหมือนดอกบัวใต้น้ำอันจะบานในวันต่อ ๆ ไป
4. ปทปรมะ พวกบรมโง่ คือ พวกที่แม้จะแนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่เข้าใจ หรือไม่รับฟังทั้งนั้น เปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งติดอยู่กับดิน อันจะเป็นอาหารของปลาและเต่า ในบุคคลเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงเลือกสอนบุคคล 3 ประเภทแรก โดยทรงเลือกธรรมะให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและปัญญาบารมีของบุคคลนั้น (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2530)

แนวคิดพื้นฐานของการสอนและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ทรงวางพื้นฐานไว้ว่า สอนให้มีวิธีการใหม่ วางรากฐานอยู่บนสติปัญญาและการถามหาเหตุผล สอนให้คิดอย่างอิสระ เชิญคิดหาเหตุผลให้เต็มที่ แต่อย่าคิดอย่างเดียว ให้ปฏิบัติด้วย

การสอนธรรมะในพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็นบรมครู หมายถึง ครูที่ยอดเยี่ยมที่สุด พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนอย่างหลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียน วิธีที่พระองค์ทรงใช้ เช่น (วศิน อินทสระ, 2534)

1. ทรงใช้วิธีเอียงลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ดิมีผลเป็นสุข ชั่วมีผลเป็นทุกข์ แน่นนอน ไม่มีอย่างอื่น ๆ
2. ทรงสอนโดยวิธีภักลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้เห็นชัดเจน
3. ทรงสอนโดยวิธีปุจฉาลักษณะ คือ ทรงย้อนถามเสียก่อนแล้วจึงสอน
4. ทรงสอนโดยวิธีฐปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลา
5. ทรงสอนโดยวิธีอุปมาลักษณะ คือ สอนแบบเปรียบเทียบให้เห็นจริง
6. ทรงสอนตามความสนใจของผู้เรียน
7. ทรงสอนตามลำดับความลึกซึ้ง จากง่ายไปหายาก
8. ทรงใช้วิธีตอบปัญหาแบบต่าง ๆ
9. ทรงสอนโดยทำตัวอย่างให้ดู พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้เป็นแบบอย่างแก่สาวกทั้งหลาย ไม่ยอมให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง มามีอำนาจเหนือพระพุทธเจ้า อันทรงจงให้สาวกถือเอาพระองค์เป็นแบบอย่างในความเพียรนั่นเอง
10. ทรงสอนโดยใช้อุปกรณ เช่น ดอกบัว น้ำ ผ้า ฯลฯ เช่น เรื่อง ภิกษุจุฬหันทก ภิกษุผู้ทีคนจะสั่งสอนอย่างไรก็ไม่จดจำ ไม่ได้ผล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงส่งผ้าขาวสะอาดผืนหนึ่งให้ลูบลำ เมื่อลูบลำนาน ๆ สีคล้ำลงจนเห็นได้ชัด ทำให้ภิกษุภิกษุจุฬหันทก เข้าใจว่า จิตนั้นสกปรกได้เพราะสิ่งภายนอก จึงบรรลุธรรมในที่สุด
11. ทรงสอนโดยวิธีให้เลื่อนความเข้าใจของผู้ฟังเป็นขั้น ๆ ถ้าผู้ฟังไม่มีพื้นฐานความเข้าใจในเบื้องต้นมาก่อน พระองค์จะไม่ทรงสอนอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง แต่จะสอนเรื่องราวง่าย ๆ เป็นการฟื้นฟูความเข้าใจระหว่างโลกกับธรรมให้ดีเสียก่อน

12. ทรงสอนให้เห็นว่าเรื่องของพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องของสมมติ คือไม่ใช่เรื่องของการเดาหรือการฝึกคิดเอาเอง แต่เป็นเรื่องที่สามารถค้นพบความจริงได้ โดยได้ทรงปฏิบัติแล้วนำความจริงที่ค้นพบมาสั่งสอน เป็นการปฏิเสธการเดา การคาดคะเน

จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ พระพุทธเจ้าจะทรงวางแบบแผนในการสอนไว้อย่างเป็นรูปธรรม โดยพระองค์จะชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง อธิบายให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นความจริง ใช้วิธีปลุกเร้าใจให้ผู้ฟังศรัทธา กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นให้ประสบความสำเร็จ รวมไปถึงพระองค์จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ พระองค์ยังวางรากฐานอยู่บนสติปัญญาและการถามหาเหตุผล สอนให้คิดอย่างอิสระเชิงวิคิดหาเหตุผลให้เต็มที่แต่อย่าคิดอย่างเดียวให้ปฏิบัติ

สรุป

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ ควรมีการสอนที่บูรณาการทั้งศาสตร์ที่เป็นแนวทางการพัฒนาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้วางหลักเป็นแนวทางไว้ชัดเจน โดยอิงอาศัยสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อเทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ มีพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ให้นักเรียนได้ศึกษา ได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่จริง สนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และนำความรู้ความสามารถไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดทั้งการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์เส. (2548). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมคุณธรรมอันริษสิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประเวศ วะสี. (2546). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ประสาร ทองภักดี. (2526). *กลวิธีสอนตามแนวพระพุทธศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 2 ระบบการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) และคณะ. (2562). พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(4), 153-165.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2543). *คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต). (2530). *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- วรวิทย์ วสันตสารกร. (2545). *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 26*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนรัชการพิมพ์.
- วศิน อินทสระ. (2534). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2542). *ปรัชญาการศึกษาของไทย*. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2513). *พุทธวิธี*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี พริ้นติ้งกรุ๊ป.